Det gamla Riket stod ungt. Som nyss sträckte det ut sig med samma kuster och berg, med samma sjöar, skogar och myrar, samma städer, byar och gårdar, förenade av vägar vars krökar legat fast i årtusenden: uråldrigt. Och ändå – ett ungt land, ostyrigt, vacklande mellan allt det varit och allt det trodde sig kunna bli. Det märktes i tidningarnas börsspalter, vid studiecirklarnas möten på Folkets hus, kring de små föreningspaviljongerna med deras nyss hopsnickrade fotbollsmål och korvkiosker, på dansbanorna, vid biografpalatsen, i bokförsäljerskornas kurer vid järnvägsstationerna, på konsertsalarnas allt märkligare uppsättningar, på konsthallarnas allt tätare skandaler; det märktes på lådorna med bananklasar och ananasfrukt som kom till Rikets hamnar i väldiga transatlanter, på den glansfulla berusningsvurm som trängde undan det tröga brännvinsraseriet, men också på motboken, på nykterhetsivern, på alla de allvarsamma byråkrater som svärmade ut i landet för att upprätthålla det nya rusdrycksreglementet; det märktes på solbadandet, på de nya hälsospalterna, på allt som plötsligt fick synas; det märktes på fjällvandrandet, på sportstugorna som restes vid små tjärnar dit folk annars bara gått för självspillan, på intresset för spjutkastare och kappsimmare; det märktes på mjukosten på tub, på sockerbetsodlingarna som vårdades för hallonsodans och biosnaskets skull; det

märktes på dyrkandet av revykungar och amerikanska filmstjärnor, på den glittrande lössläppthet som fläktade in från Paris och Berlin, på kvinnornas allt kortare frisyrer, på deras bara knän, på männens svartglansiga hår, på att smokingen ersatt uniformsjackan och motorcykeln den välryktade hästen; man märkte det på jazzen och på radiomasterna, man märkte det då skuggan från ett luftskepp fick torghandeln att stanna upp, man hörde det i bilmotorernas vrål, i gitarrernas klinkande på tredje våningen; det basunerades ut ur var mans grammofon, det hamrades fram på var mans piano: bättre och bättre dag för dag.

Mycket förblev visserligen vid det gamla. Men det gamla skrumpnade inför allas åsyn, det bleknade, kvänade ner sig och skyggade bort; det var vresigt och trist, klent och ursköljt, och det nya låg ovanpå allt – starkt och spänstigt, käckt och sorglöst. Bättre och bättre, flämtade man, slöt ögonen och tumlade huvudstupa in i det okända.

1/12 1922

Vintern kom tidigt det året – förfärande tidigt: i slutet av november. Snön föll i dagar, tung och blöt, den vägrade smälta och låg kvar under de brandgula träden. När snöfallet upphört stod allt och vägde för en dag, det droppade från bodar och skjul. Man fick nysta upp halsduken: skulle det bli blidväder? Nej. Istället drog en rasande kallstorm in, en storm som tog liv i Stockholms gränder; människorna var inte förberedda, veden var inte insamlad, kolkällarna stod ofyllda och i hamnarna jäktade man för att dra upp båten innan isen knep den. Utanför Landsort råkade ett lastfartyg ur kurs och bröts över en grynna – först två dagar senare, när stormen bedarrat, kunde polisen skicka ut en patrull till det plundrade vraket; liken efter tre sjömän låg uppradade i en sjöbod, ytterligare fem saknades. Men i staden var den fruktansvärda stormen redan glömd: mjuka, stora flingor föll, luften var så frisk och livad och allt buller var så underbart inbäddat att tanken på katastrofen aldrig fick fäste. Dessutom: det var ju snart advent, det vankades skyltsöndag med mandlar, fikon och slöseri, och vad kunde man egentligen göra för de döda?

För Lydia Widén hade det tidiga vintervädret medfört ett återfall i leda och håglöshet. Hela hösten hade varit så lätt och vacker, sommaren likaså, hon hade haft en lustig liten förälskelse att roa sig med, ungefär som en glad hundvalp som är med på allt och gärna sover; men nu när kylan slog till, då mindes hon hur fruktansvärd den förra vintern hade varit, med begravningar, ensamhet och blodrus; och hundvalpen hade vuxit upp och börjat ställa krav på skötsel och rutiner.

Snön hade hållit henne inne i flera dagar, ibland kändes det som om kylan skulle stanna i all evighet, att alltihop skulle kapslas in som det var: isrosorna på fönstren, snödrivorna, alla halvruttna växter, frusna fåglar och svultna människor som halkade runt på gatorna utan plats och mening. Och allt det andra med, allt tidningsskvaller, alla fåfänga dagdrömmar framför skyltfönstren, allt tingeltangel som folk hängde upp i fönstren till jul, de ständiga krigen och bankkriserna, den skenande arbetslösheten, de ostadiga regeringar som avlöste varandra och som alla verkade lika ovilliga att axla bördan att lotsa den unga demokratin till stabilare grund – alltihop skulle frysas in och stelna som det var, och sedan skulle det förbli så: svinkallt och torftigt, men med ett glättigt tjohej som slätade över förnedringen och gjorde den uthärdlig. Lydia hade burit på den där känslan länge, men det var först en tidig morgon då hon hämtades av en svart automobil och kördes iväg på de översnöade, sovande gatorna som den blev skarp och sjungande: en föraning om en undergång som redan ägt rum.

Bostaden som Lydia blev körd till ägdes av en antikvariatsbokhandlare Karl Ehlin. Den låg i ett äldre hyreshus nära Odenplan och bestod av tre rum och kök samt pigkammare; det var knarrande golv, nötta mattor, väggar överhängda med kusliga stilleben. Lydia hade varit där förr och hade aldrig tyckt om platsen, vilket inte främst berodde på den dystra atmosfären, inte heller på att Ehlins köksa var en surkärring som nitiskt vakade över sitt revir och fräste efter alla besökare, egentligen inte heller på att det trängde fram en doft av otvättade kalsonger och självbefläckelse genom stanken från Ehlins turkiska cigariller eller på att antikvariatshandlaren själv var en plump och slafsig gnällspik som ständigt gick och bjäbbade bland sina gamla djurplanscher och bokband; motviljan berodde framförallt på att Ehlin påminde Lydia om hennes far.

Men den här gången var ingenting sig likt hos antikvariatsbokhandlaren: först och främst var han själv hospitaliserad

och alltså frånvarande – en lättnad i sig. Men flera möbler låg omkullvälta, böcker var utrivna och kringslängda, i arbetsrummet hade det stora fönstret mot gården blivit fullständigt demolerat, rutor och fönsterbågar låg trasiga på golvet och hela bostaden var utkyld.

Lydia stod en stund och spanade ut genom öppningen som blivit kvar efter fönstret. Hon var fortfarande morgontrög och ovillig att sätta igång; hon ryste till, men egentligen frös hon inte. I det grå gryningsljuset nere på gården stod en hög lind med en bänk omkring stammen: säkert en trivsam plats på sommaren. Några sparvar skuttade runt nedanför en kärve. Hon lyfte blicken och granskade resterna av fönstret. Till och med den kraftiga tvärslån upptill var bruten. Ehlins fönster måste ha träffats av någonting stort och tungt – *utifrån*. Lydia lutade sig fram och spanade efter spår på marken: vad i hela friden hade hänt?

Hon vände sig om för att säga något till Broberg – men kom av sig: hennes kollega låg på golvet med den breda rumpan i vädret, han flåsade tungt och pillade på något med en pincett, byxtyget spände över de breda skinkorna. En gång hade Bengt Broberg varit ett välkänt namn: inför de olympiska spelen i London hade han utgjort nationens främsta medaljhopp, nämligen i gymnastik. Den unge konstapeln från Södertälje hade dessvärre bjudit fosterlandet på en formidabel besvikelse genom att inställa sig till tävlingarna i kraftigt berusat skick och sedan urinera i en längdhoppsgrop; under sin fortsatta, mer undanskymda bana som idrottsinstruktör vid Stockholmspolisen hade han gått under öknamnet Piss-Bengt. Broberg hade dövat skammen med utsvävningar och blivit ökänd för återkommande perioder av superi och skörlevnad, men han hade aldrig förvandlats till en mutkolv. Under de år som han och Lydia drivit detektivbyrån B&W Privat hade han hållit sig hyfsat nykter, han var plikttrogen och strävsam, om än lite väl förtjust i lustiga anekdoter och fläsksvål. Inte minst var

Bengt Broberg hennes hängivne beundrare: det var som om han i Lydia såg en väg tillbaka till den mer heroiska livsbana han raglat av i sin ungdom.

Lydia sneglade mot den praktfulla bokhylla som täckte ena väggen. Någon hade röjt ner det mesta på golvet. I ett mittparti fanns en öppen skjutlucka, och innanför den stod en kassaskåpsdörr på glänt: Ehlins lönnfack, länsat.

– Tidskrävande det här, muttrade Broberg nerifrån golvet.

Han hade nyligen följt en föreläsningsserie om den senaste kriminaltekniken och nu måste han tvunget visa upp sig så fort de hamnade på en brottsplats. Med pincett och näsduk petade han bland Ehlins gamla skrifter – förmodligen sökte han efter fingeravtryck, han pratade inte om annat. Lydia gav inte mycket för Brobergs kriminalteknik: ett jäkla pillande med saker som inte ledde nånvart. Hon ville berätta för honom att de där gamla luntorna säkert var nersmetade av fingeravtryck från alla möjliga snuskiga kufar som suttit och tummat på dem genom seklen. Men hon höll tyst, ingen idé att börja bråka. Istället kikade hon ut genom fönstret igen. Högt i ovan syntes ett flygplan – ljudlöst, ett kors fastnitat i skyn. I släp följde en lång banderoll: *SKYLTSÖNDAG – VÄLJ PUB*.

Hon lutade sig ut: fanns det verkligen inga spår därnere? Nej, bara sparvar.

Men när hon tittade uppåt längs fasaden upptäckte Lydia att det löpte en rad med märken i putsen ovanför fönstret. Hon synade dem en stund.

– Du, Bengt, sa hon. Jag går upp på taket, det är nåt där.

– Jaha? Fast jag tar gärna emot lite hjälp.

Utan att svara lämnade Lydia det utkylda arbetsrummet. På vägen passerade hon genom den lilla salong som låg mitt i bostaden. På en vägg, ganska högt upp, hängde en tavla – mycket snett. Tavlan föreställde en markatta som lekte med en tennsoldat; på ett ställe mitt över apans ansikte var duken sprucken i en stor krater. Ehlins folkilskna husa hade berättat:

strax efter fyra på natten hade hon vaknat av ett fruktansvärt oljud bortifrån salongen – smällar, skrik, möbler som vältes. Skräckslagen hade hon beväpnat sig med en förskärare och ett kastrullock, givit sig ut i köksgången och ropat mot mörkret: *lämna oss ifred!* – och som svar hade Ehlin kommit farande, slängd genom luften ”som en mjölsäck”. När gumman berättat detta hade hon pekat på tavlan med markattan: där slog han i. Det lät ju inte rimligt – Ehlin var en stor, fet karl. Men tavlan var onekligen trasig. Och inunder låg resterna av ett litet entrébord – nu kaffeved. Och Ehlin låg på sjukhus: medvetslös.

Detektivbyrån B&W Privat hade blivit kontaktad av antikvariatsbokhandlare Karl Ehlin i mitten av oktober. Han hade just gjort ”ett ovanligt förvärv” och ville att byrån skulle bevaka det, vad det nu var. Först hade Lydia avböjt: sitta och huka över en gammal bok, det kunde hon leva utan. Men så hade en annan, mycket viktigare uppdragsgivare hört av sig och förklarat att det var på hans anmodan som Ehlin hade kontaktat detektivbyrån. Uppdragsgivaren ifråga – herr Agnefit – erbjöd en generös tillskottsbetalning om detektivbyrån ändrade sig. Och för pengarnas skull hade de tackat ja. Eller åtminstone försökte Lydia intala sig det, för i själva verket var hon och Broberg alldeles för insyltade i herr Agnefits ljusskygga verksamhet för att de skulle kunna vägra.

Varför Ehlins ”förvärv” behövde bevakning hade de aldrig fått förklarat för sig; de visste inte ens vilket slags föremål det var fråga om, bara att han höll det gömt i kassaskåpet i bokhyllan. Herr Agnefit hade varit mycket förtegen och sedan gjort sig onåbar, vilket var en ovana han hade. Inte heller Ehlin hade berättat något utan mest släppt ifrån sig ogina suckar och skrytsamma antydningar om att hans ”ackvisition” var ”ovärderlig, oskattbar”, ”ett sensationellt fynd – *och!* – en god investering!” Men så fort Lydia undrade vad det sensationella fyndet bestod i började han tugga på sitt missfärgade skägg och

slog ifrån sig med formuleringar om att ”det begriper ju inte vem som helst”. Bara en gång hade han antytt något om ”ett visst engagemang . . . öff-öff . . . från *en betydande person*”. Lydia och Broberg hade gissat på att Ehlin hade kommit över någon antikvitet, kanske ett litet kungaporträtt eller en gammal lunta som blivit bortrövad i ett krig eller så – kontinenten kryllade ju av husvilla grevinnor och baroner som då och då behövde sälja av en värdesak för att ha råd med inhysningen vid Bodensjön.

Vad det än var för föremål så skulle det bevakas – Lydia och Broberg hade fått nöja sig med det. Och så hade de i ett par veckors tid turats om att sitta posterade i Ehlins bostad, eller snarare: Lydia hade snart tröttnat och lämpat över uppgiften på Broberg, som under visst knot hade funnit sig i det och ändå uthärdat de enahanda dagarna med stor fördragsamhet, vakande på rummen där ibland den sura husan rasslade förbi eller om Ehlin kom lufsande i sin flottiga morgonrock. Men just den gångna natten hade Broberg varit på besök hos en sjuk morbror i Trosa – herr Ehlin hade givit sitt nådiga bifall, de händelselösa veckorna hade trubbat av också hans farhågor. Men tydligen hade man hållit bostaden under uppsikt, för just denna natt, den första obevakade på veckor, hade någon vräkt sig in genom Ehlins fönster på tredje våningen, misshandlat gubben och av allt att döma stulit det föremål som han hållit inlåst i det dolda kassaskåpet.

Husan hade fått en skymt av ”en bjässe, stornäst, med en massa lump så här” – hon hade viftat runt midjan och huvudet på ett ganska oklart sätt. Efter att den stornäste bjässen slängt Ehlin i väggen hade han störtat tillbaka in i arbetsrummet och låst in sig där. Husan hade hört ett våldsamt rotande, sedan hade det blivit tyst. Efter en stund hade två konstaplar kommit flåsande uppför trapporna och sparkat in dörren. Då hade arbetsrummet stått tomt och det sönderslagna fönstret hade gapat ut mot vinternatten.

Lydia letade sig upp till förrådsvinden, hittade en lucka och kröp ut på det flacka, snötäckta tegeltaket. En tunn skare krasade under knäna och ur gårdarnas gytter steg doften av stallar, färskt bröd och surved. Bländad kisade hon mot morgonsolen. Lydia Widén kunde stadens tak lika väl som dess gator: alla takåsarnas vindlande stigar, alla de branta tegelsluttningarna, de hala plåthällarna, de rangliga och de pålitliga stegarna, teleledningarnas broar över de brusande trafikstråken. Men just till dessa stillsamma kvarter bortom Odenplan hade hon sällan haft ärenden, åtminstone inte på taken. Det såg rätt näpet ut.

Hon balanserade bort över nocken. Vid den skorsten som låg ovanför Ehlins våning stannade hon till och konstaterade att det fanns spår i snön. Det såg ut som om någon hade tagit sig upp på taket från ett lägre grannhus, rört sig ner från nocken mot Ehlins våning och så tillbaka upp samma väg. Hon vände ansiktet mot den bländande solen och ryste till. *Är jag sjuk, Gabriel?* Och synade spåren igen. Hur hon än ansträngde sig kunde hon inte få dem att likna avtryck efter kängor eller galoscher. Snarare såg det ut som spår efter något stort djur.

En tid var konjunkturerna goda, allting verkade ändå ljusna. Man värmde sig vid de lättnader som följde då nödårens ransoneringar avvecklades, vid förhoppningarna på det nya folkstyret, på den halva freden, på den öppenhet som uppstått när de gamla förbuden rasat. Men så plötsligt var den korta efterkrigshaussen förbi, tidningarna noterade konkurser, börskrascher, strejker, lockouter och arbetslöshet, en mekanisk sifferexercis som dolde en hungrande verklighet. Åter skuggades framtiden av det välbekanta armodet.

På kontinenten drogs nya härar samman: ryssar och polacker, turkar och greker hade knappt upphört med att slakta varandra förrän fransmän och belgare började ställa upp längs den tyska gränsen igen. I Rikets hamnar växte staplarna av timmer och järntackor: ingen därute i den plågade världen hade råd med dem. På nytt steg utvandrare ombord på fartygen till Amerika.

Men den stora folkvandringen gick nu från land till stad: dräng-ar, pigor och barn till bönder och hantverkare inställde sig i städerna och krävde en plats. För många fanns den enda lediga platsen på gatan, och då fick de vandra gatan fram natten igenom ibland för att slippa frysa ihjäl, och när solen gick upp förlade de vandringen mellan byggen och arbetslöshetskontor, de slumrade en stund på ett kafé, intill pannan i en källare som ett gott hjärta lämnat öppen.

I departementen avlöste de folkvalda excellenserna varandra. De framträdde på talartribuner och läste upp arbetslöshetens senaste noteringar. Alla talade de om ansvar, alla hade de utmärkta lösningar – det var de andras oförsonlighet som stod i vägen. Och när ledarna var för söndrade för att ta ut en fast kurs började Riket att driva, prisgivet åt de ständiga stormar som blåste upp vid verk, bruk och fabriker, åt den tröga ström som var de evigt besuttnas gagn, åt de tillfälliga vågstötar som uppstod då huvudstadspressen jagade skandaler.

När kapellet spelade upp var det något som sprakade till i bakhuvudet på Frida Sjöberg: *frz-fz*. Hon vacklade, ett tomt vinglas gled iväg över brickan och höll sig kvar bara knappt. Gästerna blängde.

– Schäkta.

Hon försökte le då hon fortsatte mot diskrummet med hovmästare Bengtsson i hasorna:

– Fröken Sjöberg.

På andra sidan svängdörren räckte Frida brickan åt slusken i disken, vände sig om och såg bedjande mot den gamle hovmästaren: det hade hänt förr, sist hade hon tappat en kokt saltströmming i håret på en gubbe. Bengtsson såg prövande på Frida, sedan nickade han:

– Nå, fröken, vi fortsätter.

Frida neg och tackade lågt, skyndade ut i salen igen och tog plats vid väggen. Han var hygglig ändå, Bengtsson. Kapellet spelade, gäster åt och pratade, servitriser rörde sig mellan bord och vita pelare i nedre sal på restaurang Cecil – allt var som vanligt. Eller nästan som vanligt: Frida märkte nu hur hjärtat slog, att det fortfarande sprakade lätt i huvudet, *frz-frzt*. Hon sneglade mot kapellet som om det var deras fel. Klarinettisten tutade: *lägg dina sorger i en gammal säck*. Gärna det, tänkte Frida Sjöberg.

En ensam ung herre vinkade på henne. Frida tog upp hans beställning: laxpudding, pilsner. En annan dag hade hon kanske kostat på sig ett leende och en blick – det var en börsmänniska med trevlig uppsyn. Nu neg hon bara och gick ut i köket:

– En laxpudding på femman!

Och tog plats vid väggen i salen igen. Det var ett tyskt kapell som spelade: några magra, förvånade typer som nog hade hoppats att Stockholm och restaurang Cecil skulle ha mer att erbjuda än en halvtom restaurangsal utan dans. Men sedan någon månad krävdes särskilt tillstånd för dans mellan borden på Stockholms restauranger, och det hade orsakat stora problem för direktör Elzén – tydligen var det någon tjänsteman som gjorde sig omöjlig att nå, danstillståndet blev aldrig utfärdat. Man spekulerade vilt i orsakerna: hade tjänstemannen blivit illa behandlad på restaurangen? var han mutad av en konkurrent? eller följde han bara restriktionsreglementet, som var så invecklat att man aldrig riktigt visste om man gjorde rätt? Tills vidare rådde i alla fall dansförbud på Cecil, med följden att allt fler bord stod tomma, att direktör Elzén blev allt grinigare och att det skvallrades bland flickorna om vem som skulle få gå först.

Frida tyckte synd om tyskarna som måste stå där och spela utan att någon dansade. Kanske borde de ha någon solist, någon ”välljudande fägring” som tidningarna kunde skriva om? Kanske var det Frida som borde stå där? Scenvana finnes. Hon for med blicken över restaurangsalen. Ingen såg henne. Det kändes som att de borde.

Men Cecil hade redan en stjärna: Titti Lindgren. Troppsångerska i Otto Groves orkester och föremål för Fridas särskilda avsky och fasa. Titti, som hade en så klar och stark röst, som kunde texten till alla möjliga utländska schlagrar medan Frida knappt ens kunde ”Puppchen” och som hade tusen eleganta aftonklänningar som visade hennes avmagrade barm.

Tyskarna spelade vidare. Det hade inte börjat bra för dem: när de anlänt några kvällar tidigare hade de vanliga gaphalsarna stått ute på Biblioteksgatan, *inga utlänningar på våra estrader*! Den här gången hade de nöjt sig med att hytta med nävarna och skrika glåpord, *svartfot*! Det hade inte gått så illa

som med Bill: honom hade de slatt ner, och de hade skickat otäcka brev, *Svensk scen – svensk musiker*, och en natt hade någon kastat sten genom fönstren till hans rum. Men tyskarna var också skärrade och sov tydligen i Cecils källare, rädda att gå ut i staden.

Hon höll just på att ta upp beställningar från en grupp trumpna affärsmän från Örebro då hon fick syn på en ung herre som var på väg nerför trappan från övre sal: på huvudet bar han en klarbrun fedorahatt, rocken i samma nyans, åtdragen utanpå med ett brett vitt bälte så att de korta skörten fladdrade, *mycket mordärn*. Också skorna var vita, spetsiga och trummade över trappstegen: *rat-ta-ta*. Herr Stabb kastade en svepande blick över restaurangsalen, nickade åt någon och försvann mot utgången. Kunde han inte se åtna en enda gång? Med ens blev det plågsamt att gå där mellan borden och le.

Vid två kom Elna och drog iväg Frida: hon hade utverkat långrast (det var ändå halvtomt i restaurangen) så att de kunde kila över till henne, äta skorpor med sylt och vila fötterna till kvällspasset. De unga servitriserna halkade iväg på de isiga trottoarerna, två kvarter bort och in på en gård vid Lästmakargatan. Elna var inhysing hos en halvblind änka på tredje, hon fick förfoga över pigkammaren mot att hon städade och gick ärenden: fördelaktigt det.

Elna kom från en byhåla nära Älmhult – den hette nåt som inte gick att uttala: *Rängelluihövva*. Själv kom Frida från Marmaverken, Söderala socken, Hälsingland. Och här i Stockholmsmyllret kändes dessa platser så avlägsna och bakvända att flickorna sällan talade om dem. Bara ibland, när ingen annan var med, gav de sig hän och vart sentimental: Elna om en slänt där sipporna gick i blom om våren, Frida om de blånande granklintarna när man cyklade hem från Stråtjära dansbana en sommarnatt. Fast ännu vanligare var motsatsen: att de gaddade ihop sig för att ösa galla över vad de lämnat –

den ogina, småskurna, skvallersjuka, brutala, snuslunsiga och vidskepliga värld som velat förbittra livet för dem och hålla dem på plats. Ibland fick Frida lust att berätta om allt det andra också – om resorna med mor, om det hon haft med sig till Stockholm. Men det vågade hon inte, så mycket litade hon inte på Elna. Och man ska inte göra sig märkvärdig.

De talade om det som båda bävade för: risken att flickor skulle behöva gå. Elna kunde berätta att dansförbudet inte var direktör Elzéns enda huvudbry. Det fanns en utskänkningskontrollant också, han hette Fast och hade flera gånger varit på Cecil, där han stått i ett hörn med sitt anteckningshäfte och dragit streck för att se om de slarvade med restriktionen. Den regelbok som landat i knät på stadens restauranger var bland det egendomligaste Frida kände till: gästerna fick inte längre dricka starkvaror fritt efter förmåga och plånbok utan högst en deciliter brännvin och hälften så mycket brunsprit per besök, och de måste dessutom beställa mat för att få starkvaror på bordet, till och med om de inte hade lust att äta. Denna invecklade byråkratordning var förstås helt väsensfrämmande för kroglivet, men den nya tidens styresmän hade inga betänkligheter, det hade Frida fått höra, inte när det kom till att reglera tillvaron för folk. Så nu måste en ovillig serveringspersonal hålla reda på att herr Andersson inte fick en centiliter för mycket och att herr Pettersson inte lyckades finta bort dem genom att byta bord eller kavaj och börja på ny ranson, och det var ett ständigt tjafs med gäster som tyckte att man hällt upp för lite (”Fröken, det här är inte fem centiliter!”). Nu, berättade Elna, hade utskänkningskontrollanten Fast sett till så att direktör Elzén och restaurang Cecil hade fått en reprimand för slarv med restriktionerna. De båda servitriserna blev modfällda. Nästan varje vecka kom direktörn och svor över en ny tidningsartikel av någon pastor eller nykterhetsivrare som ljungade mot nöjeslivet på ställen som Cecil, mot de nya sederna, mot allt det ”fördärv” som de

fann i släptåg på den nya musiken – samma musik som togs hit av de utländska musikerna: ”Svarta musikanter utkonkurrera svenska yrkesmusiker”, ”Främmande harpor fördärva vår ungdom”, ”Strauss – eller afro-amerikanskt mörker?” Det var som om alla byråkrater, fackförbundare och moralpredikanter konspirerade för att få glädjen och nöjet på fall, som om hela den stroppigaste samhällsgräddan hade gått samman för att förkväva det som bara ville vara fritt och glatt, det unga och starka vars ankomst förkunnades av de utländska musikernas trumpeter på dansrestaurangerna kring Stureplan.

– Om Titti Pitt visade mindre av skrevan kanske de skulle lugna sig, muttrade Frida Sjöberg.

Framemot kvällen var Frida och Elna tillbaka i nedre sal på Cecil. Det var stängt för omdukning, flickorna skred lugnt fram mellan borden, samlade och tysta vid sina sysslor. Frida höll just på att ordna med kandelabrarna då hon såg honom igen: fedorahatten, den bruna rocken med det breda, vita bältet. Herr Stabb bytte några ord med direktör Elzén och försvann sedan upp för den breda trappan till övervåningen; de vita skorna trummade. Frida avslutade det sista, stuvade in ljuslådan i skrubben och följde efter: vem vet?

Den unge mannen – Jazzgossen, herr Markus Stabb – ansvarade för säkerheten på restaurang Cecil och på ytterligare ett par etablissemang kring Stureplan. Och trots att han var ung och ganska kort (snäppet kortare än Frida) var herr Stabb fruktad. I hans uppgifter ingick att förhindra svinn, stölder och inbrott, men också att se till så att konkurrenter inte spionerade eller att de anställda inte blev för organiserade, uppgifter som ibland kunde kräva så kallade krafttag. Men han hade *stil*, bäst klädd i hela stan. Frida hade kastat ögon efter honom ända sedan hon fått platsen på Cecil. Och fastän Elna varnat henne, fastän Frida begrep vad han var för en, kunde hon inte låta bli att fantisera om att Jazzgossen en dag skulle se henne, svepa

iväg henne – bort från de griniga gästerna som hon måste smila upp sig för, bort från det eviga nigandet, bort från våndan för framtiden, bort från Marmaverken som sög och drog i henne på hundratals kilometers håll.

På scenen i övre sal väntade aftonkapellet på sin kapellmästare: en dansk översittare som ingen tyckte om eftersom han var elak när han var nykter och kladdade när han var full. Också Titti Lindgren satt där på scen, drack vichyvatten och bläddrade i en tysk modejournal, utstyrd i en tjock, lila badrock med aftonklänning inunder. På scenkanten satt Bill. Han vinkade åt henne, så Frida gick dit – hon förstod ändå inte vart herr Stabb hade tagit vägen.

Pianisten var inte mer än tio år äldre än hon, men han uppträdde som om han varit Fridas far. Och Frida tog gärna emot omsorgerna: Bill var rar och rolig, och det var fortfarande spännande att tala med en alldeles svart karl. Som alltid frågade han om Frida hört något hemifrån? Nej, sa Frida. Och när hon frågade honom samma sak svarade Bill att nä, Fridöh, men Amerrika är mikket laangt bårrtä.

– Det är faktiskt Marmaverken med.

– Yeah, Fridöh, skrattade Bill. Särskilt bröve Amerrika, ha-ha.

De fortsatte sitt lilla käbbel. Titti Lindgren sneglade på dem som om hon undrade när hon skulle få fotmassage. Strax dök den otäcke dansken upp, rödbrusig och flottblank. Frida skyndade sig att fråga Bill om han sett till herr Stabb. Pianisten nickade mot dörren som ledde ut till det bakre trapphuset, men tau de fårsektit. Frida låtsades som om hon inte förstod.

Hon skulle just trycka upp den tunga bakre salsdörren då hon hörde upprörda röster från den andra sidan. Först ville hon vända om och strunta i sitt infall. Men så blev hon stående: det *var* ju herr Stabb. Och någon skällde på honom? Herr Stabb försökte protestera, *jag vet ju inte vad*, men avbröts, det smällde högt – en örfil. Någon mässade och svor. Uppläxning-

en fortsatte en stund, sedan hördes steg som försvann ner för gårdstrappan. Snart slog en dörr igen i trapphuset. Någon snyftade till. *Är det han?* Frida vågade knappt andas. Men så stämde orkestern upp bakom henne, ”Arabiska shejken”, och plötsligt hade Frida skjutit upp dörren, och där stod han med ansiktet gömt, och Frida såg att han var svullen kring ögonen och hade en skarp rodnad på kinden.

– Helvete, stäng dörrn! väste han, samtidigt som han famlade upp en näsduk och torkade sin spetsiga, vackra näsa.

Frida slank ut i trapphuset. Herr Stabb kastade en förargad blick på henne, sedan flinade han till (han hade en bedårande lucka mellan framtänderna), tryckte på fedorahatten och strök sig över kinderna:

– Fröken . . . vad heter hon nu då?

– Frida, herr Stabb.

Men han lyssnade ju inte: han hade fått syn på något genom trapphusets fönster. Nere på gården syntes mannen som just gått därifrån – han var på väg att ta plats i en elegant äppelröd automobil. Först när den rullat iväg såg herr Stabb på henne igen:

– Ja?

– Jag heter Frida, herr Stabb. Jag undrade . . . om jag kunde vara till hjälp?

Först klippte han bara med ögonlocken, sedan verkade han ilskna till:

– Vet Frida vem jag är?

– Ja, jo . . .

– Och varför i helvete tror Frida att jag skulle behöva hennes hjälp?

Hon blev alldeles varm, herr Stabb hade ställt sig nära inpå henne, han luktade pomada och vapenfett.

– Jag tänkte mest . . . ifall herr Stabb hade hamnat i knipa?

– Knipa? Han fnyste till och spanade ut genom fönstret igen. Sedan suckade han och började muttra halvt för sig själv: – Ja,

om Frida kunde komma på hur vi ska få tyst på det där Musikerförbundet så skulle det hjälpa. Då får vi kanske tillbaka danstillståndet, och då blir han därnere lite gladare . . . Sedan rätade han på sig. – Ja, men det här håller vi tyst om, inte sant?

2/12 1922

På naturkuranstalten Lampona vid Observatorielunden satt två män i var sin korgstol och spelade schack under ett par yviga exotiska träd. De såg inte särskilt roade ut och teg större delen av tiden, förutom ibland när det hördes ett glatt tjut bortifrån bassängen eller om det smällde i ljusskåpen: då såg båda upp och började muttra med varandra. Spelet hade pågått länge, men nu hade den ene – en mager, gråblek och glosögd figur, inte äldre än trettio och ändå med överkammad, rödlätt flint – slagit ut motståndarens drottning och hade segern inom räckhåll. Sin tilltagande iver försökte han dämpa genom att röka i ett, men han kunde inte tygla sig, han gnuggade knäna mot varandra, han drog i fingrarna så att det knakade.

– Lägg av med det där, sa den andre.

– Ber om ursäkt, herr Murman, sa den glosögde men började genast om: *knak*.

Den före detta säkerhetsagenten, numera translatorn Henrich Murman var något yngre än motspelaren och var även han ganska blek, men på ett mer upphöjt eller kanske spökaktigt sätt. Håret var rågblont och prydligt bakåtkammat, han var stram i uppsynen, kraftig och smärt, dock en aning skev, som om han inte hade fått sova på länge. Han hade sköna drag – en gång hade han säkert varit mycket vacker – men eftersom ena ögat var gjort av emalj och stirrade livlöst och lite dumt rakt fram och eftersom ett tjockt, fult ärr löpte rakt över ena ansiktshalvan var hans skönhet störd och en aning obehaglig.

Efter långt övervägande lyfte herr Murman sin kvarvarande springare över den tunnhåriges främsta linje och slog ut